

*Juliusz Bursche –
myśli, działalność
i dziedzictwo*

Pamięci ks. dr. Włodzimierza Nasta

Juliusz Bursche – myśli, działalność i dziedzictwo

redakcja naukowa

Aleksander Łupienko

redakcja ikonograficzna

Stefan Gardawski

Wydawnictwo Naukowe Scholar
Warszawa 2023

Recenzje:

prof. dr hab. Jarosław Klaczkow, UMK

dr hab. Jerzy Sojka, prof. ChAT

Redakcja: Magdalena Pluta

Korekta: Hanna Trubicka

Projekt okładki: Maryna Wiśniewska

Na okładce wykorzystano fragment zdjęcia z 1937 r. ze zbiorów Narodowego Archiwum Cyfrowego

Copyright © for the Polish edition by Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2023

Wydano z finansowym wsparciem Fundacji Współpracy Polsko-Niemieckiej

Herausgegeben mit finanzieller Unterstützung der Stiftung für deutsch-polnische Zusammenarbeit

FUNDACJA WSPÓLPRACY
POLSKO-NIEMIECKIEJ
STIFTUNG
FÜR DEUTSCH-POLNISCHE
ZUSAMMENARBEIT

Wydano z finansowym wsparciem Parafii Ewangelicko-Augsburskiej Świętej Trójcy w Warszawie

Parafia
Ewangelicko-Augsburska
Świętej Trójcy w Warszawie

Wydano z finansowym wsparciem Fundacji Ewangelickie Towarzystwo Oświatowe z siedzibą w Warszawie

EWANGELICKIE TOWARZYSTWO OŚWIATOWE

Wydano z finansowym wsparciem Solum Verbum Sp. z o.o. z siedzibą w Warszawie

ISBN 978-83-67450-21-8

Wydawnictwo Naukowe Scholar Spółka z o.o.

ul. Oboźna 1, 00-340 Warszawa

tel. 22 692 41 18; 22 826 59 21

dział handlowy: jak wyżej, w. 108

e-mail: info@scholar.com.pl

www.scholar.com.pl

Wydanie pierwsze

Skład i łamanie: WN Scholar (Cyprian Pietrykowski)

Druk i oprawa: Totem, Inowrocław

Spis treści

<i>Aleksander Łupienko</i> , Słowo wstępne	9
<i>Aleksander Łupienko</i> , Idee Juliusza Burschego na tle epoki.	13
<i>Juliusz Gardawski</i> , Biskup Juliusz Bursche i jego najbliższa rodzina	35

Antologia tekstów Juliusza Burschego

Narodowość i religia (1898).	85
Mazurom ku przestrodze (1900).	96
Pierwsza mowa ks. superintendenta generalnego (1905)	99
Polska mowa ks. superintendenta generalnego (1905).	103
Memoriał Superintendenta Generalnego Warszawskiego Ewangelicko- -Augsburskiego Okręgu Konsystorskiego (1919)	105
Tragedia kolonisty niemieckiego (1919)	107
Do ogółu ewangelików w Polsce (1928).	111
Mowa wypowiedziana w kościele ewangelicko-augsburskim w Wilnie (1928). . .	113
Przemowa ks. Superintendenta Generalnego J. Burschego w dniu Jego 25-lecia 22 stycznia 1930 r.	116
Orędzie arcybiskupie w sprawie pokoju (1932)	120
Mowa na 150-lecie kościoła naszego w Warszawie (1932)	122
Do ewangelików w Polsce. Orędzie biskupa Kościoła Ewangelicko- -Augsburskiego Juliusza Burschego (1939)	126

Fragmenty listów obozowych Juliusza Burschego, pisanych z więzienia Gestapo w Berlinie oraz z obozu koncentracyjnego Sachsenhausen-Oranienburg	128
<i>Danuta Szczypka</i> , Nieznane listy generalnego superintendenta ks. Juliusza Burschego do ks. Jerzego Mrowca w Wiśle z lat 1929-1933	131
Aneks	140

**Działalność biskupa Burschego w oczach jego współczesnych
w dziesiątą rocznicę śmierci (1952)**

<i>Edward Szendel</i> , Ostatnie chwile śp. biskupa Burschego	151
<i>Feliks Gloeh</i> , Cośmy stracili?	154
<i>Jan Szeruda</i> , Działalność ks. biskupa dr. J. Burschego w okresie międzywojennym	161
<i>Woldemar Gastpary</i> , Pamięci ks. biskupa d[r]. Juliusza Burschego	174
<i>Andrzej Wantuła</i> , W pamięci śląskiego ludu.	178

**Sesja wspomnieniowa Juliusza Burschego w Chrześcijańskiej
Akademii Teologicznej w 2012 r.**

<i>Tadeusz Stegner</i> , Ksiądz Juliusz Bursche podczas I wojny światowej – co wiemy, czego nie wiemy?	183
<i>Grzegorz Jasiński</i> , Ksiądz biskup Juliusz Bursche i sprawa mazurska	192
<u>Włodzimierz Nast</u> , Biskup Juliusz Bursche jako duszpasterz	201
<i>Wojciech Morawski</i> , Narodowa Demokracja wobec tradycji wielonarodowej Rzeczypospolitej	221
<i>Karol Karski</i> , Okoliczności przyjazdu biskupa Juliusza Burschego do Berlina w styczniu 1933 roku.	233

**Uroczystość wspomnienia biskupa Juliusza Burschego
w Berlinie 20 lutego 2018 r.**

<i>Annette Kurschus</i> , Pozdrowienie	245
<i>Jerzy Samiec</i> , Pozdrowienie	248
<i>Sawsan Chebli</i> , Przemówienie	250

<i>Juliusz Gardawski</i> , Biskup Juliusz Bursche w perspektywie rodzinnej.	253
<i>Aleksander Łupienko</i> , Społeczny i polityczny kontekst działalności biskupa Juliusza Burschego	256
<i>Bernd Krebs</i> , Biskup Juliusz Bursche, Polacy i my, Niemcy.	261

Upamiętnienia Juliusza Burschego w latach 2017–2019

<i>Stefan Gardawski</i> , Nowe ustalenia dotyczące okoliczności śmierci biskupa Burschego (2017–2018)	269
Komunikat	272
<i>Stefan Gardawski</i> , 76. rocznica śmierci biskupa Burschego w Berlinie (2018) . .	275
<i>Aleksander Łupienko</i> , Pośmiertne odznaczenie Juliusza Burschego Orderem Orła Białego (2018)	278
<i>Stefan Gardawski</i> , Wizerunek Juliusza Burschego na witrażu w kościele św. Krzysztofa we Wrocławiu (2018)	280
<i>Beata Gardawska</i> , Tekst przemowy wygłoszonej w imieniu rodziny przez Beatę Gardawską w kościele św. Krzysztofa	282
<i>Stefan Gardawski</i> , Upamiętnienie biskupa Burschego w Rzymie (2019)	284

Rodzina Juliusza Burschego

<i>Aleksander Łupienko</i> , Helena Bursche (1886–1975) – córka biskupa i ewangelicka emancypantka	289
<i>Aleksander Łupienko</i> , <i>Waldemar Preiss</i> , <i>Irena Preiss</i> , Matylda Bursche (1870–1957) – siostra biskupa i jej rodzina.	310
<i>Ewa Józwiak</i> , Ks. Jerzy Sachs (1911–1977) – siostrzeniec biskupa Burschego i jego rodzina.	323

Ikonografia

<i>Stefan Gardawski</i> , Przegląd zdjęć rodziny Bursche	359
Indeks nazwisk.	375